

Институт
за
европска
политика.
Скопје

Документ за јавна политика

**Правдата во
Република Македонија
низ призмата на
Стратегијата на ЈИЕ 2020**
поглед на граѓанскиот сектор

Скопје, декември 2016 година

Овој документ е изработен со финансиска поддршка на Регионалниот совет за соработка. Ставовите изразени тука во никој случај не го одразуваат официјалниот став на Регионалниот совет за соработка.

Издавач:

Институт за европска политика (ЕПИ) - Скопје

Уредник:

Д-р Малинка Ристевска Јорданова

Автори:

Д-р Малинка Ристевска Јорданова

Ардита Абази Имери

Д-р Љубица Караманди

Дизајн:

Владимир Ѓорѓевски

Печати:

Принтлајн

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

347.962.3/.6(497.7)"2016"(047)

РИСТЕВСКА Јорданова, Малинка

Правдата во Република Македонија низ призмата на стратегијата на ЈИЕ 2020 : поглед на граѓанскиот сектор : документ за јавна политика / [автори Малинка Ристевска Јорданова, Ардита Абази Имери, Љубица Караманди]. - Скопје : Институт за европска политика (ЕПИ), 2017. - 20 стр. ; 21 см

ISBN 978-608-4702-24-5

1. Абази Имери, Ардита [автор] 2. Караманди, Љубица [автор]. -
I. Јорданова, Малинка Ристевска види Ристевска Јорданова, Малинка
а) Судство - Независност - Македонија - 2016 - Извештаи
COBISS.MK-ID 102622218

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ	4
ВОВЕД	5
СУДСТВО: Нема квалитет без независност	6
Прекуграничната соработка предизвикува најмало внимание	10
Поддршка на алтернативното решавање на спорови	12
ПРЕПОРАКИ	16

РЕЗИМЕ

Во овој документ се сумирани наодите од шестмесечниот проект на следење на спроведувањето на Стратегијата ЈИЕ 2020 „Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“ во периодот јули – декември 2016 година во Република Македонија. Проектот иницираше структурно следење на спроведувањето на овој аспект на Стратегијата, преку вклученост на граѓанските организации и унапредена јавна дебата со релевантните чинители.

За секоја од трите мерки/инструменти предвидени со Стратегијата за областа правда прикажани се клучите наоди и дадени се опции и препораки за надминување на утврдените слабости.

Во однос на првата мерка од Стратегијата, клучните наоди се дека зацртаните цели, по природата на нештата, се инхерентно поврзани со прашањата за севкупна независност. Состојбите укажуваат дека деполитизацијата на судството, финансиските и кадровски вложувања, како и квалитетот на правдата мора да бидат високо на агендата на државни приоритети.

Анализата на состојбите од втората мерка од Стратегијата укажуваат на нетранспарентност на институциите и сложеност на прекуграничните постапки со негативни ефекти за инвеститорите и за граѓаните. Подобрувањето на деловната клима и регионалната соработка налагаат сеопфатни законодавни и организациони активности.

Состојбите во однос на третата мерка покажуваат недоследност во законското уредување на АРС, институционална неподготвеност за целосно спроведување на регулативата и пасивност на релевантните чинители. И во однос на оваа мерка потребно е преземање на бројни важни чекори.

Покрај тоа, дадени се и препораки за следењето на приоритетите од Стратегијата ЈИЕ 2020 во областа на Правдата од страна на граѓанскиот сектор.

ВОВЕД

Овој документ на јавна политика има за цел:

-да ги прикаже клучните наоди за состојбите во Република Македонија во поглед на приоритетите на Стратегијата на ЈИЕ 2020, со фокус на најактуелните прашања и да даде соодветни препораки за нивно надминување;

-да даде препораки за структурно следење на мерките/инструментите на Стратегијата на ЈИЕ 2020 во областа на правдата, имајќи го предвид искуството од Република Македонија.

Стратегијата за ЈИЕ 2020: *Работни места и европска перспектива* (во натамошниот текст: Стратегијата), донесена во 2013 година, цели кон подобрување на условите за живеење во регионот и враќање на прашањата за конкурентноста и развојот назад во фокусот. Стратегијата е концентрирана околу пет меѓусебно поврзани столбови на развој, меѓу кои и **Владеење за раст**. Овој столб почива на идејата со зголемување на капацитетот на јавните администрации да се зајакне владеењето на правото и да се намали корупцијата, со цел создавање клима која го поттикнува работењето на бизнисите и обезбедување на јавните услуги кои се неопходни за економскиот развој. Столбот содржи три димензии – една од нив е димензијата **Правда**, во која се идентификувани три приоритети.

Методологијата за подготовка на овој документ за јавна политика главно се темелеше на правна и компаративна анализа на правната рамка за релевантните прашања и достапните извештаи на надлежните институции. Првичната состојба во Република Македонија за трите мерки/инструменти беше утврдена во Иницијален извештај. Беше утврдена методологија за структурирано следење, која вклучува и индикатори за секој од трите приоритети. За одредени информации беа спроведени интервјуа на судии и медијатори. Согласно индикаторите, беа доставени барања за слободен пристап до информации до релевантните институции, но беа добиени одговори за помал дел од нив. Воедно, беа организирани три јавни дискусии од кои произлегоа квалитетни препораки за натамошно следење на спроведувањето на Стратегијата за ЈИЕ 2020 во димензијата *Правда*.

Треба да се набележи дека Проектот се одвиваше во предизборен период. Тоа секако имаше влијание врз учеството на политичките субјекти - пред сè политичките партии и претставниците на законодавната и извршната власт, како значајни чинители во оваа област. Сепак, учеството на сите други чинители беше значајно и конструктивно.

Во евроинтеграцискиот процес на Република Македонија клучен документ се Итните реформски приоритети,¹ кои Европската комисија ги издаде во јуни

2015 година, по Извештајот на групата виши експерти за системските прашања на владеењето на правото.² Судството има централно место во овој документ.

Овој документ за јавна политика ги разгледува поединечно сите три приоритети во димензијата **Правга**, а на крајот се дадени препораки во наведената димензија од Стратегијата за ЈИЕ 2020 и тоа дел систематизирани според регионалното значење и релевантноста за Република Македонија, а дел според приоритетите во димензијата **Правга**.

СУДСТВО: Нема квалитет без независност

Оваа мерка од Стратегијата привлекува убедливо најмногу внимание кај невладините организации во Република Македонија. Судството веќе структурирано го следат повеќе мрежи и организации, со сè поизразена специјализација, како и зголемена соработка во застапувањето. Сепак, недоволна е соработката со професионалните здруженија во судството.

Стратегијата на ЈИЕ 2020 ги одбегнува прашањата за независноста и непристрасноста на судството, кои пак, изминативе години беа на преден план во целиот регион.³ Се покажа неможно да се следат и анализираат аспектите на компетентност, квалитет и ефикасност на судството без да се посвети нужно внимание на независноста, непристрасноста и одговорноста. Случајот на Република Македонија, чие назадување особено во поглед на независноста на судството е евидентно, е илустративен во овој поглед. Отаму, цениме дека каква и да е Стратегија која се однесува на правосудството за регионот не смее да ги одбегне независноста и непристрасноста на судството.⁴

Република Македонија беше една од првите земји од регионот која ги започна реформите во сферата на судството, во контекстот на евроинтеграциските процеси, со усвојувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот систем 2004–2007 и донесувањето на уставните амандмани. Повеќе од деценија потоа, правната рамка во Република Македонија ги инкорпорира речиси сите значајни меѓународни стандарди за независно и непристрасно судство. Сепак, усогласеноста изостанува во нивната примена и практиката на судовите.

²“Urgent Reform Priorities for the Former Yugoslav Republic of Macedonia (June 2015).” European Commission., June 2015. http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_urgent_reform_priorities.pdf.

³Recommendations of the Senior Experts' Group on Systemic Rule of Law Issues Relating to the Communications Interception Revealed in Spring 2015.” European Commission, June 8, 2015. http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf.

⁴European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2016 Communication on EU Enlargement Policy.

⁵ЕПИ, Тематски извештај од проектот: „Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“ ПОДОБРУВАЊЕ НА ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕНТНОСТА: ПРЕГЛЕД НА КВАЛИТЕТОТ, ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕНТНОСТА НА СУДИИТЕ И СУДОВИТЕ, види на http://epi.org.mk/docs/Izveshtaj_Kvalitet_Kompetentnost_efikasnost.pdf Сконје, декември 2017 година, стр.16-18

Недвојбените постигнати резултати изминатата деценија на полето на ефикасноста се засенети од згомената политизација и нарушената независност, како и нискиот квалитет на судството, што сè заедно придонесе Европската комисија две години по ред да констатира назадување во судството.⁵

Постојат повторени извештаи за селективна правда и политичко мешање кај одредени високопрофилни или политички чувствителни судски предмети. Специјалното јавно обвинителство коешто треба да ги гони предметите поврзани со скандалот со масовно незаконско прислушување од 2015 година наидува на опструкции не само од извршната власт, туку и од самото судство. Судската разрешница на предмети поврзани со овој скандал станува тест за можноста судството да се избори за независност. Ваквите загрижувачките состојби во последно време ја отвораат дискусијата за можно преиспитување на мандатите на судиите.⁶

Итните реформски приоритети во областа на судството не се спроведуваат или се спроведуваат само селективно.⁷ И покрај тоа што Судскиот совет е формиран „од судиите за судиите“, со состав што дава мнозинство гласови на судиската фела, во практиката е силно влијанието на останатите гранки на власта. Нетранспарентноста на Судскиот совет и отсуството на независност беа видливи и за време на штрајкот на судската администрација кога беа вршени притисоци врз судските службеници.⁸

Системот на оценување на судиите става фокус на квантитативните критериуми наместо на основите компетенции на судиите. Не е предвидена можност да се поднесе жалба на одлуката на Судскиот совет за избор на судија. Исто така, условите за избор на претседател на суд не овозможуваат соодветно да се оценат менаџерските способности на кандидатите за претседател на суд.

Прописите оставаат можност судијата да биде санкциониран врз основа на бројот на одлуки кои се променети од страна на повисок суд. Нестручното и несовесното вршење на функцијата како основа за разрешување може да биде широко толкувано, бидејќи прописите не ги дефинираат попрецизно. Постапката за утврдување на одговорност на судијата е непотребно комплицирана и остава можност за злоупотреби.

Донесена е одлука за намалување на бројот на судиите и воедно, се изврши зголемување на судските службеници. И покрај тоа, Судскиот совет проценува дека има недостиг од раководен, стручен и административно-технички кадар. Во отсуство на сеопфатна стратегија за управување со човечките ресурси во судството⁹ не

⁵Извештај на Европската комисија за Република Македонија 2015 година, стр.63 и Извештај на Европската комисија за Република Македонија 2016 година, стр.47

⁶Оддискусијата одржана на 22 декември 2016 година во Скопје

⁷Статус на реализација на итните реформски приоритети, достапно на: <http://www.merc.org.mk/status-na-realizacija-na-itni-reformski-prioriteti>

⁸Штрајкот траеше од мај до септември 2016 година со прекин од 15 јули до 15 август кога беше ставен во мирување

можеме да знаеме дали тоа се должи само на бројот на судските административци или и на недостигот од соодветна стручна подготовка.

Буџетските средства за македонските судови за 2016 година се значајно пониски од европскиот просек по жител, додека бројот на судии и судски персонал е значително повисок од европскиот просек, што покренува прашања за ефикасноста и исправната распределба на ресурси. Судскиот буџетски совет во практиката е принуден да ги прифаќа наметнатите финансиски ограничувања. Непочитувањето на законски предвидениот износ од 0,8% од бруто домашниот производ за правосудниот систем, јасно покажува дека тој с уште се држи во „канците“ на политиката.

Во 2015 година забележана е ефикасност на судовите во Република Македонија. Но, сè уште во практиката има проблеми кои сериозно го намалуваат квалитетот на правдата.

Така, во однос на текот на судските постапки најчеста причина за нивно одложување е отсуството на некоја од странките или недостапност за органите за прогон, како и немањето услови притворените и осудени лица да се спроведат до судот со што се доведуваат во прашање принципите за правично и фер судење. Правото на судење во разумен рок се крши и од основните и од апелационските судови, особено преку одолжувањето на објавување пресуди. Продолжува практиката да се носат различни одлуки за исти правни ситуации, а судските одлуки се неретко несоодветно образложени, иако забележани се напорите на Врховниот суд да обезбеди конзистентност на пресудите. Најмногу загрижуваат оценките за нискиот квалитет на судските одлуки, кои се објаснуваат со притисокот на роковите и нормите врз судиите, но и со недостатокот на компетенции.¹¹

Интернет-пристапот кон правото и судската практика во принцип е достапен, но е непостојан во практиката. Судската статистичка методологија која беше претставена од Министерството за правда во 2011 година сè уште не е имплементирана.

Загрижувачка е работата на Управниот суд, кој не одлучува мериторно против решенијата на државните органи и одбива да носи конечни одлуки преку кои ќе се заштитат правата на граѓаните. Новиот Закон за кривичната постапка не се имплементира целосно. Извршувањето на одлуките во граѓанската и управната сфера е сложено и скапо, а извршувањето кај кривичните случаи е „лабаво“ поради

⁹Во ноември 2015 година Судскиот совет усвои одлука за намалување на бројот на судии од 740 на 636. Иако членовите на Судскиот совет тврдат дека таквата одлука е донесена врз основа на претходна анализа, аргументите не и се познати на јавноста. На почетокот на 2016 година во судската власт имало речиси 2500 административни и судски службеници, што е зголемување од 5% во однос на крајот на 2014 година.

¹⁰Основните судови и Управниот суд решиле за 2% повеќе предмети од приливот. За жал, за таков факт не може да се пофалат апелационите судови, како и Врховниот и Вишиот управен суд. Во однос на 2016 година се очекува влошување на показателите заради штрајкот на судската администрација која траеше 58 дена.

¹¹EC Republic of Macedonia 2016 Report, p.14 и Заклучоци од Дискусијата одржана на 22 декември 2016 година во Скопје

несоодветните услови во затворите и отсуството на капацитет на судството да ги води постапките во целост.

Преземени се напори за брзо извршување на пресудите на Европскиот суд за човекови права, но сè уште има пресуди кои не се извршени.

Меѓународно прифатените индикатори за перцепциите на јавноста, поточно на одредени сегменти на јавноста, упатуваат на намалување на довербата во судството, односно влошено мислење за независноста на судството во Македонија.¹²

Академијата за судии и јавни обвинители работи интензивно, дома и на планот на меѓународна соработка, за жал, со голема помош од странски донатори и покрај буџетските зголемувања. Шестата генерација слушатели на Академијата за судии и јавни обвинители сè уште не отпочнала со обука заради неколку месечните жалбени постапки кои се водат пред управните судови. Институционалната неефективност и одлагањето на шестата генерација доведуваат до заклучок дека инвестициите во квалитетни кадри во судството не е високо на државната агенда.¹⁴ Бројот на граѓанските организации кои соработуваат со Академијата почна да се намалува. На Академијата и се потребни поголеми финансиски и кадровски ресурси за да одговори на огромните потреби – вклучително и оние поврзани со развојот на таканаречени интелектуални вештини, како и потребите за обуки за правото на ЕУ и неговата примена.¹⁵

¹²Глобалниот извештај за конкурентност за 2016–2017 година на Светскиот економски форум и Извештајот за индекс на владеење на право на Проектот Светска Правда

¹³Во 2015 година Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатов“ обезбеди 267 континуирани обуки за 5 888 учесници. Од вкупно 13 кандидати за судии и обвинители од петтата генерација која успешно ја заврши почетната обука во февруари 2016 година, 12 се веќе вработени во основните судови и основните јавни обвинителства. Буџетот на Академијата за судии и обвинители за 2016 година е зголемен за 15% во однос на буџетот за 2015 година.

¹⁴Од дискусијата одржана на 22 декември 2016 година во Скопје

¹⁵ЕПИ, Тематски извештај од проектот: „Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“ ПОДОБРУВАЊЕ НА ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕНТНОСТА: ПРЕГЛЕД НА КВАЛИТЕТОТ, ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕНТНОСТА НА СУДИИТЕ И СУДОВИТЕ, види на http://epi.org.mk/docs/Izveshtaj_Kvalitet_Kompetentnost_efikasnost.pdf Скопје, декември 2017 година, стр.18

Прекуграничната соработка предизвикува најмало внимание

Од трите мерки-инструменти на Стратегијата, оваа мерка е најспецифична, но и таква што досега предизвикала најмалку интерес и во стручната и во пошироката јавност во Република Македонија. За жал, не постојат граѓански организации кои структурирано го следат спроведувањето на оваа област.

Одредени аспекти од оваа област се следат странично, несистематски, само ако се преклопат интересите на некои од граѓанските или политичките организации со одредена конкретна активност поврзана со меѓународните стечаи, меѓународните преземања и спојувања.¹⁶ Впечаток е дека заштитата на интересите и правата при спроведувањето на деловните и инвестиционите активности соодветно не се остварува.¹⁷

Република Македонија е потписник на меѓународните конвенции за меѓународна правна помош, а има потпишано и билатерални договори со повеќе земји (Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Црна Гора, Хрватска, Косово, Романија, Украина, Словенија, Србија и Турција). На барањата поднесени до Министерството за правда за одговор по утврдените индикатори, Министерството не даде податоци со одговор дека не располага со таква информација, па така, не можеме да дадеме ниту груба оценка за квалитетот на спроведувањето на меѓународната правна помош. Склучен е договор за соработка со Eurojust, но според Извештајот на Европската комисија од 2016 година, малку соработка постои во практика.¹⁸

По однос на судската соработка за слободен пристап до информации за прекугранични извршувања и прекугранични постапки за стечај, преземање и спојување, карактеристично е што станува збор за различни постапки кои не ги спроведуваат секогаш судовите. Постојат повеќе носители на информации и нема структуриран начин на нивно следење, а воедно достапноста до нив е строго ограничена.

Во моментот, во Република Македонија не е лесно достапна официјална информација за спроведување на некое прекугранично извршување поради фактот што извршувањето на странските судски пресуди го спроведуваат извршителите како лица со јавни овластувања. Така, единствен можен извор на информација во случај на прекугранично извршување на територијата на Република Македонија е

¹⁶Таков случај е активност на политичката партија Левица во врска со функционирањето на БЕГ, топлификацискиот оператор во Република Македонија. Левица прави обид да ја разоткрие сопственичката структура на БЕГ како фактор што, според нив, дополнително го оптоварува бесправното злоупотребување на многу потрошувачи на БЕГ.

¹⁷ЕПИ, Тематски извештај од проектот: „Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“ СУДСКА СОРАБОТКА ВО СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ, СПРОВЕДУВАЊЕ ПРЕКУГРАНИЧНО ИЗВРШУВАЊЕ И ПРЕКУГРАНИЧНА ПОСТАПКА ВО СТЕЧАЈ, ПРЕЗЕМАЊА И СПОЈУВАЊА, види на:

http://epi.org.mk/docs/Monitoring%20izvestaj_prekugranicna%20sobotka%20_MK.pdf, Скопје, декември 2017 година, стр.10

Комората на извршители на Република Македонија која би требало да ги следи ваквите случаи, пред сè од аспект на ефикасноста на извршувањето и јавното објавување на информации. Ваков вид на информации, за жал, не се објавуваат на веб-страната на Комората на извршители.

Нешто поинаква е состојбата со слободниот пристап на информации за спроведување на прекугранична постапка за стечај со оглед дека постапката за стечај ја спроведува судот во земјата каде што се наоѓа имотот и се воспоставува одреден вид на соработка помеѓу стечајните управници. По правило информациите за овие спорови треба да бидат објавени на веб-страницата на надлежниот суд и во соодветното службено гласило на државата. Воедно, Централниот регистар, како национална база на податоци за правните лица, на својата веб-страница редовно објавува податоци за стечајни постапки и нивниот тек.

Податоците за судската соработка на македонските судови со другите судови во регионот се многу оскудни. Министерството за правда известува дека не располага со такви податоци, иако таквиот факт се чини малку веројатен со оглед дека токму преку Министерството за правда е редовниот пат за меѓународна правна помош. Сепак, за поздравување е најавениот проект на Министерството за правда кој од средината на 2017 година треба да овозможи достапност на квалитетни информации за меѓународната правна помош.

Во однос на извршувањето на странските пресуди во Република Македонија во граѓанските спорови и трговските спорови, потребно е најпрво тие да ја поминат фазата на признавање според условите предвидени во Законот за меѓународното приватно право или согласно договорите за правна помош со државите со кои тие се склучени. Откако ќе биде завршена оваа судска постапка тие можат да бидат предмет на извршување согласно Законот за извршување. Во практиката има многу проблеми со кои се соочуваат лицата кога треба да спроведат странска одлука во друга земја.¹⁹ Посебен проблем во извршувањето претставува доставата на документите на македонските граѓани кои имаа престојувалиште во странство, заради кусите рокови кои се дефинирани во Законот за извршување. Постапувањето се врши преку Министерството за надворешни работи и Министерството за правда што има негативен ефект на ефикасноста на спроведувањето. Кога со меѓународен договор е предвидено соработката да се остварува преку судовите резултатите се многу подобри.²⁰

Меѓународното спроведување на стечаи, преземања и спојувања се регулирани со соодветните закони во Република Македонија кои се формално во голема мера усогласени со европската регулатива. Но, за тоа колку и како се спроведуваат

¹⁸EC Republic of Macedonia 2016 Report p.68

¹⁹Од дискусијата одржана на 28 ноември во Скопје

²⁰Заклучоци од Дискусијата одржана на 28 ноември 2016 година во Скопје

законските решенија нема стручни анализи, па така сознанијата за нив се базираат на одделни случаи кои се актуелизираат во јавноста. Отсуството на експертско следење на спроведувањето на законите ја исклучува можноста за ефикасно детектирање на слабостите и нивно отстранување.

Воедно, забележано е дека досегашната билатерална и мултилатерална соработка на деловните здруженија, коморите и регулаторните тела помага за поедноставна размена на информации и полесно остварување на процесите на припојување, спојување, преземање, стечаи и извршување.²¹

Државите во регионот треба да ги поддржат таквите добри искуства и да стимулираат уште поголема соработка.

Поддршката на алтернативното решавање на спорови – без решителност

Иако медијацијата во Република Македонија е воведена од 2006 година, бројот на предмети решени со медијација е сè уште ограничен.

Со новиот Закон за медијација од 2013 година воведено е лиценцирање на медијаторите од страна на Министерството за правда на Република Македонија - Одбор за обезбедување, следење и оценување на квалитетот на работите на медијацијата. Со овој потег практично се прекина работата на медијаторите кои претходно ги имаа исполнето условите според закон (над 200 лица). За жал, поради неспроведување на критериуми за избор на медијатори и непрофесионалното работење на Комората, угледот на медијаторската професија беше сериозно загрозен. Сепак, прашање е дали со сегашниот начин на влез на професијата ќе се обезбеди интегритет, како и доверба, пред се од страна на странките и на судството.

Во периодот на спроведување на мониторингот, вкупно 10 кандидати успешно ја имаат поминато постапката на лиценцирање, а 9 се запишани на Листата на лиценцирани медијатори која е јавно објавена на интернет страната на Министерството за правда. Во ноемвриската сесија до третиот дел од испитот (интервјуто) постапката ја поминале 9 кандидати.

Лиценцираните медијатори се лица со различни профили на професии и занимања. Постојната лиценца е со важност пет години. Испитот за медијатори е претерано сложен, но сепак несоодветен за овој профил. Неопходна е интервенција во начинот на оценување на кандидатите за медијатори, кој ќе ги зема предвид и специфичните вештини неопходни за вршење медијација.²²

²¹ЕПИ, Тематски извештај од проектот: „Следење на владеењето во областа на правдата (JudGMeNT)“ СУДСКА СОРАБОТКА ВО СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ, СПРОВЕДУВАЊЕ ПРЕКУГРАНИЧНО ИЗВРШУВАЊЕ И ПРЕКУГРАНИЧНА ПОСТАПКА ВО СТЕЧАЈ, ПРЕЗЕМАЊА И СПОЈУВАЊА, види на: http://epi.org.mk/docs/Monitoring%20izvestaj_prekugranicna%20sorabotka%20MK.pdf, Скопје, декември 2017 година, стр.16-17

²²Од дискусијата одржана на 2.12.2016 година

Обид за заживување на медијацијата е направен со воведување задолжителен обид за медијација за стопанските спорови со вредност до 1.000.000 денари (околу 16.000 евра). Во регистарот за евиденција за постапките за медијација во Министерството за правда запишани се вкупно 80 постапки на медијација (по влегување во сила на Законот во 2013 .

Постигнати се вкупно 20 спогодби за медијација, заклучно со 29 ноември 2016 година. Состојбата укажува на пораст на бројот на постигнати спогодби.

Бројот на предмети на медијација во кои анкетираниите медијатори постапиле во случаите каде е предвиден задолжителниот обид на медијација веќе надминува 100. Очигледно бројот на пријавени и запишани предмети во регистарот за евиденција на постапките на медијација кој го води Министерството за правда не се совпаѓа со бројот на запишани предмети во поединечните регистри на медијаторите. Разликата во евидентиратните предмети се должи на недореченостите на Законот во однос на обврската на медијаторите за пријавување на предметите до надлежното министерство и различните толкувања. Неопходна е законска интервенција за ова прашање.

Презедмени се одредени чекори за промоција на медијаторите. Така, судовите имаат должност да ја објават на огласната табла на судот листата на лиценцирани медијатори и притоа, беше побарано од претседателите на основните судови да обезбедат канцеларија за медијација. Вакви канцеларии веќе се во целосна функција во Основниот суд во Кавадарци, Основниот суд во Винаца и Основниот суд Скопје 2 во Скопје.

Забележана е и прекуграничното активирање на медијаторите со учеството на Првата меѓународна конференција на медијатори од Југоисточна Европа што се одржа во октомври во Загреб. Учесниците на конференцијата од различни држави постигнаа заемна согласност за формирање и регистрација на Здружение на медијатори на Југоисточна Европа со седиште во Загреб, Република Хрватска.

Во поглед на надлежноста на основните судови во однос на практикувањето на медијацијата во граѓанските и стопанските спорови, постапувањето на судиите е во рамките на она што е пропишано во одредбите од Законот за парнична постапка и Законот за облигационите односи. Системот за следење на судските предмети (АКМИС системот) с уште не е усовршен до таа мера за преку него да се сумираат резултатите од постапувањето на судиите во однос на медијацијата.²³

²³ ЕПИ, Тематски извештај од проектот: „Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“ ПОДДРШКА НА АРС: ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА РАМКА ЗА АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВИ И ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА СО СУДСКИОТ СИСТЕМ И СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ, види на: [http://epi.org.mk/docs/\(%D0%90%D0%A0%D0%A1\)%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf](http://epi.org.mk/docs/(%D0%90%D0%A0%D0%A1)%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf), Скопје, декември 2017 година, стр.7

Воведувањето на обврската за задолжително доставување на писмени укажувања до странките од страна на судот за можноста за решавање на спорот со медијација не ги дава очекуваните резултати и институционалната соработка не е на задоволително ниво, зашто поддршката на дел од судиите е само декларативна. Иако судиите кои постапуваат во прв степен доследно ги применуваат одредбите од ЗПП и редовно доставуваат и до тужителот и до тужениот писмено укажување за медијација, сепак странките не знаат за медијацијата како можност. Впечаток е дека адвокатите не ги запознаваат странките дека имаат право на избор спорот да го решат и на алтернативен начин. Следствено, неопходно е поголемо лобирање за медијацијата во идната реформа на правосудниот систем, а во таа смисла и поттикнување на медијацијата, вклучувајќи и преку законски измени, во областите кадешто веќе, според претходно направени анализи, е утврдено дека има простор за воведување на медијацијата.²⁴

За жал, Академијата за судии и јавни обвинители е пасивна за организирање обуки на тема APC, посебно за медијацијата и арбитражата.

Министерството за правда е институционален фактор кој треба да воспостави реална основа за соодветен пристап кон медијацијата и нејзина промоција. За жал, APC не се поставува како политички приоритет, а човечките ресурси се ограничени. Одборот за обезбедување, следење и оценување на квалитетот на работите за медијацијата, составен од членови именувани од Владата на РМ отпочна со работа почнувајќи од септември 2014 година. Одборот е надлежното меѓуинституционално тело чија основна цел е имплементација на Законот за медијација. За жал, од првиот ден на конституирањето Одборот се соочува со нередовноста на членовите и во таа смисла се појавуваат низа проблеми во спроведување на Законот.²⁵ Во таа смисла потребно е итно редефинирање на Одборот, односно, замена на отсутните членови со нови за да се овозможи формирање на мнозинство, кворум за работа и создавање услови за работа.

За непречено функционирање и развој на медијацијата во Република Македонија и на медијаторите кои веќе се стекнале со лиценца за медијатор, под итно е потребно формирање на нова Комора на медијатори, согласно Законот. Функционирањето на постојната комора е клучна препрека за развој на медијацијата.²⁶

Помирувањети и арбитражата во работните спорови во Република Македонија е уредено со Законот за мирно решавање на работните спорови кој ја воведува можноста работните спорови да се решат со медијација.

²⁴Институт за европска политика, Решете го спорот - да со медијација, Скопје, 2013
http://epi.org.mk/docs/resete_go_sporot_-_da,_za_medijacija.pdf

²⁵Од дискусијата одржана на 2.12.2016 година

Во Република Македонија вкупно досега се обучени повеќе од 90 лица, но документи за лиценцирање и добиена лиценца имаат само 41 помирувач и арбитер во работни спорови. Нагласена е потребата од поголема за усогласеност помеѓу релевантните закони. Промовирана е виртуелната платформа “ЕСАП” која што треба да служи како база на податоци од регионот во врска со успешно решени работни спорови. Основни информации за решавање на спорен работен однос преку помирување или арбитража се достапни и на веб страната на Асоцијацијата на помирувачи и арбитражи во работни спорови во Република Македонија (www.apars.mk).

Во Република Македонија постојат два постојани избрани судови - арбитража при Комората и тоа: Постојаниот избран суд - Арбитража при Стопанската Комора на Македонија кој што е формиран во 1993 година и Постојан избран суд - Арбитража при Сојузот на стопански комори на Република Македонија, формиран во 2015 година. Двете стопански комори имаат објавено основни информации за постојаниот избран суд - Арбитража при комората на своите интернет веб страни. Олуките на арбитражата се конечни и имаат сила на правосилни пресуди.

Именувани се 27 арбитражи во споровите без меѓународен елемент и 59 за споровите со меѓународен елемент кои се водат пред Постојаниот избран суд – Арбитража при Стопанската Комора на Македонија.

Двете арбитражи имаат склучено повеќе спогодби за соработка со други арбитражи од регионот и пошироко. Во периодот на истражувањето предмет на овој извештај не е забележана активност за промовирање на арбитражата во организација на двете комори.²⁷

Инаку, ограничен број на невладини организации во Република Македонија редовно или повремено посветува внимание на алтернативното решавање на спорови, Позитивен е фактот што самите медијатори иницираат нивно доброволно здружување и се отворени за соработка со други организации од невладиниот сектор.

²⁶ ЕПИ, Тематски извештај од проектот: „Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“ ПОДДРШКА НА АРС: ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА РАМКА ЗА АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВИ И ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА СО СУДСКИОТ СИСТЕМ И СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ, види на: [http://epi.org.mk/docs/\(%D0%90%D0%A0%D0%A1\)%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf](http://epi.org.mk/docs/(%D0%90%D0%A0%D0%A1)%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf), Скопје, декември 2017 година, стр.11-12

²⁷ ЕПИ, Тематски извештај од проектот: „Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“ ПОДДРШКА НА АРС: ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА РАМКА ЗА АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВИ И ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА СО СУДСКИОТ СИСТЕМ И СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ, види на: [http://epi.org.mk/docs/\(%D0%90%D0%A0%D0%A1\)%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf](http://epi.org.mk/docs/(%D0%90%D0%A0%D0%A1)%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98.pdf), Скопје, декември 2017 година, стр.14-15

ПРЕПОРАКИ

Во поглед на Стратегијата на ЈИЕ и регионалното следење на димензијаа *Правда од столбот* “Владеене за раст” од страна на невладиниот сектор се даваат следните препораки:

1. Да се сензибилизира јавноста за значењето на темите опфатени со Стратегијата за ЈИЕ 2020 и да се поттикнат граѓанските здруженија, а првенствено деловните асоцијации да ја следат соработката на правосудните органи,

2. Да се поттикне регионална соработка на невладиниот сектор за структурирано следење на мерките и приоритетите на ЈИЕ и заедничко застапување;

3. Да се поттикне регионалната соработка на професионалните здруженија во областа на судството, како и нивната соработка со други невладини организации.

4. Во натамошното регионално утврдување на приоритетите во областа на судството да се стави фокус на независноста, непристрасноста и одговорноста на судството

5. Да се поттикне прекугранична соработка меѓу коморите (стопански комори извршители, стечај, медијатори, адвокати, итн.);

6. Да се формира мрежа на регионално ниво за медијација како и база на податоци на репрезентативни примери со цел полесен пренос на know – how;

За Република Македонија

1. Да се земат предвид приоритетите утврдени со Стратегијата за ЈИЕ 2020 во најавената нова стратегија за реформа во правосудниот систем на Република Македонија и соодветно да се идентификуваат прашањата кои треба да се третираат;

2. Измени на прописите во областа на судството да се вршат врз основа на претходни анализи, дијалог, и широки консултации со сите засегнати страни, не доведувајќи ја во прашање правната сигурност;

Квалитет и ефикасност на судството:

1. Да се зголеми соработката на невладиниот сектор со професионалните организации во областа на судството со цел постојан притисок за одвојување на судството од влијанијата на извршната власт и политичките партии, подигнување на независноста и непристрасноста на судската функција и интегритетот на судиите и обвинителите.

2. Да се подобри системот за оценување на работата на судиите, за да обезбеди соодветна рамнотежа помеѓу квалитативните и квантитативните аспекти на работата.

3. Да се преиспитаат условите за избор на претседател на суд и законски да се воведат критериуми поврзани со добри менаџерски способности, како и интегритет и углед.

4. Да се воведат правото на жалба во случаите на избор на судиите и избор на членови на Судскиот совет од редовите на судството.

5. Да се почитува законски определениот минимум за судскиот буџет со преуредување на буџетските основи со цел правилно утврдување и распределба на средствата;

6. Да се создадат услови за спроведување на притворените и осудени лица со цел почитување на судските постапки и запазување рокови;

7. Да се изврши проценка на оптималноста на постојната судската мрежа, како основа за спроведување на натамошни реформи обезбедувајќи го притоа пристапот до правда на граѓаните;

8. Да се унапреди судската статистика со вклучување на индикаторите предвидени во EU Justice Scoreboard и пристапот до неа; ACCMIS системот на судовите да врши подобра обработка на податоците и редовно да се објавуваат ажурирани статистички податоци, согласно Методологијата за судска статистика

9. Да им се обезбеди на судиите лесен пристап до законодавството, меѓународните договори, судската пракса и слично. Да се воведат соодветен систем за обучување и стручно усовршување на административните и судски службеници.

10. Да се воведат постојан систем за мониторинг и евалуација на одржаните обуки од страна на Академијата за судии и јавни обвинители со цел систематски да се следи и унапредува нивната успешност и резултатите.

11. Во програмите за обука на Академијата за судии и јавни обвинители да се обрне внимание на развојот на таканаречените интелектуални вештини на судиите и комуникациски способности.

Прекугранична судска соработка, прекугранична соработка во стечај извршувања, спојувања и преземања

1. Да се интензивира склучувањето договори за меѓународна правна помош меѓу државите, како и склучување на протоколи за прекугранична соработка меѓу институциите од исти инстанции;

2. Да се ревидираат постапките поврзани со остварувањето на меѓународната правна помош и да се донесат соодветни законски измени Воедно, да се испита можноста англискиот јазик да се користи во меѓународната правна помош;

3. Да се врши редовна обука на дипломатските претставници за бројни прашања поврзани со меѓународната правна помош и соработка, како на пример достава на писмена, а во таа смисла да се предвидат протоколи каде прецизно ќе се разработат дејствијата на постапување на надлежните институции;

4. Академијата за судии и јавни обвинители да преземе повеќе активности во однос на прекуграничната соработка на правосудните органи на граѓански и кривични прашања,

5. Министерството за правда и/или Министерството за надворешни работи да воспостават база на податоци за случаите на меѓународна правна помош.

6. Да се воспостават институционални контакти со надлежните институции на ЕУ кои ги водат регистрите за инсолвентност, спојување и преземање со цел размена на информации;

7. Да се овозможи од страна на надлежните чинители достапност на информациите за случаите на извршување, стечај, припојување, спојување и преземање.

Алтернативно решавање спорови

1. Владата на Република Македонија посилно да ја промовира медијацијата и другите форми на АРС;

2. Судскиот совет на РМ и Врховниот суд на РМ што побрзо да донесат програми за поддршка на медијацијата и ефективно да ги спроведат;

3. Да се измени законската регулатива заради воведување можност за медијација во други области на правото, воведување електронска достава во медијацијата, усогласување на водењето на регистрите за постапките на медијација кои ги водат Министерството за правда и медијаторите, како и со цел ревизија на испитот за медијатори, за да се земат предвид потребните компетенции и вештини кои тие треба да ги поседуваат;

4. Да се конституира нова Комора на медијатори;

5. Академијата за судии и јавни обвинители да организира обуки посветени на медијацијата и арбитражата;

6. Стопанските комори и нивните регионални канцеларии во Република Македонија да ја поттикнат соработката со лиценцираните медијатори, преку овозможување на користење на соодветен простор и друга поддршка;

7. Да се воведат можност правните лица во државна сопственост да ја вклучат медијацијата при решавање на нивните спорови; пред да се иницира судска постапка

8. Да се воспостави соработка помеѓу Асоцијацијата на помирувачи и арбитри со сите синдикати, како и со Организацијата на работодавачи во Република Македонија;

9. Да се разгледаат можности од комбинирани хибридни форми на медијација - арбитража, со цел на страните да им се овозможи комбинирано користење на двете постапки во интерес на ефикасно, економично и брзо решавање на предметниот спор.

